

dr Maciej de Abgaro Zachariasiewicz, LLM
Katedra Prawa Cywilnego i Prawa Pracy
Akademia Leona Koźmińskiego
ul. Jagiellońska 57/59
03-301 Warszawa

AUTOREFERAT

**sporządzony dla celów postępowania habilitacyjnego,
przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych oraz charakterystykę osiągnięcia
naukowego w rozumieniu art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach
naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki
(t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 882 ze zm.)**

Warszawa 2018

Spis treści

- I. Wstęp
- II. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe
- III. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych
- IV. Wskazanie osiągnięcia, o którym mowa w art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki
 1. Uwagi wprowadzające
 2. Podstawowe cele i hipotezy badawcze
 3. Metodologia
 4. Struktura i treść monografii
 5. Wyniki badań i wnioski
 - 5.1. Wnioski ogólne
 - 5.2. Wyniki i wnioski szczegółowe
 - 5.2.1. Kryzys wzajemnego zaufania w Unii Europejskiej aktualizuje potrzebę posługiwania się klauzulą porządku publicznego
 - 5.2.2. Zachodzą różnice w działaniu klauzuli porządku publicznego jako przesłanki odmowy uznawania i wykonywania orzeczeń w ramach tej samej wspólnoty państw i poza nią
 - 5.2.3. Istnienie ścisłych związków między państwami nie ma w zasadzie wpływu na działanie klauzuli porządku publicznego na płaszczyźnie prawa kolizyjnego
 - 5.2.4. Przesłanki klauzuli porządku publicznego uelastyczniają, ale i doprecyzowują jej stosowanie, wzmacniając przewidywalność rozstrzygnięć
 - 5.2.5. Choć Konstytucja RP stanowi jedno z najważniejszych źródeł porządku publicznego w Polsce, jej ingerencja w transgranicznych stanach faktycznych powinna być wstrzemięźliwa
 - 5.2.6. Zasada heteroseksualnego charakteru małżeństwa wyrażona w art. 18 Konstytucji RP, nie wymaga radykalnego zanegowania wszystkich skutków prawnych jednopłciowych małżeństw i związków partnerskich zawartych za granicą
- V. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych po uzyskaniu stopnia doktora
 1. Wstęp
 2. Arbitraż handlowy (międzynarodowy i krajowy)
 3. Harmonizacja prawa sprzedaży w Unii Europejskiej
 4. Konwencja wiedeńska o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów
 5. Mediacja transgraniczna
 6. Korupcja w handlu międzynarodowym
 7. Kolizyjne prawo zobowiązań
 8. Trusty (kontynuacja doktorskiego tematu)
 9. Pozostałe publikacje
 10. Edukacja prawnicza
- VI. Działalność naukowo-badawcza do chwili uzyskania stopnia doktora
 1. Trusty
 2. Arbitraż handlowy
 3. Pozostałe publikacje
- VII. Plany i zamierzenia naukowe

I. Wstęp

Zgodnie z art. 18a ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 882 ze zm.), jak również § 12 ust. 2 pkt 2) rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2016 roku w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz.U. z 2016 r., poz. 1586), składam niniejszy autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych oraz charakterystykę osiągnięcia naukowego w rozumieniu art. 16 ust. 2 wskazanej wyżej ustawy.

II. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe

Doktor nauk prawnych: Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Śląski w Katowicach, 22 września 2009 r., praca doktorska pt. *„Trust i inne stosunki powiernicze w prawie porównawczym i prawie prywatnym międzynarodowym”* (promotor: prof. dr hab. Maksymilian Pazdan, recenzenci: prof. dr hab. Tomasz Pajor, dr. hab. Jacek Górecki), praca obroniona z wyróżnieniem i nagrodzona II nagrodą w XLV Ogólnopolskim Konkursie „Państwa i Prawa” na najlepsze prace habilitacyjne i doktorskie w czerwcu 2010 r.

LLM (Master of Laws): Uniwersytet Środkowoeuropejski w Budapeszcie (Central European University), 18 czerwca 2003 r., z wyróżnieniem (with merit), trzecia lokata na roku, praca LLM pt. *„Reconciling the Concepts of Fiduciary Relationships for the Purpose of Private International Law Characterization”* (promotor: prof. Peter Hay, Emory University School of Law)

Magister prawa: Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Śląski, 22 lipca 2002 r., z wynikiem bardzo dobrym, pierwsza lokata na roku, praca magisterska pt. *„Trust w prawie prywatnym międzynarodowym”* (promotor: prof. dr hab. Maksymilian Pazdan)

III. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

2017 – obecnie	Starszy wykładowca, Akademia Leona Koźmińskiego
2010 – 2017	Adiunkt, Akademia Leona Koźmińskiego
2003 – 2009	Doktorant (studia doktoranckie dzienne), Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Śląski w Katowicach

IV. Wskazanie osiągnięcia, o którym mowa w art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki

Tytuł osiągnięcia: **Klauzula porządku publicznego jako instrument ochrony materialnoprawnych interesów i wartości *fori***

Na powyższe osiągnięcie składają się następujące publikacje (przy czym zasadnicze znaczenie ma monografia wskazana poniżej jako pierwsza):

- M. Zachariasiewicz, *Klauzula porządku publicznego jako instrument ochrony materialnoprawnych interesów i wartości fori*, Warszawa 2018 (C.H. Beck, ISBN: 978-83-8128-891-0, ISBN e-Book: 978-83-8128-892-7; recenzenci wydawniczy: dr hab. Grzegorz Żmij, dr hab. Marek Świerczyński)
- M. Zachariasiewicz, *Komentarz do art. 7 PrPrywM, art. 21 Rzym I, art. 26 Rzym II, art. 35 rozporządzenia Nr 650/2012* (w:) M. Pazdan (red.), *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 135-154, 818-825, 1021-1027, 1253-1259 (C.H. Beck, ISBN: 978-83-812-8507-0)
- M. Zachariasiewicz, *Klauzula porządku publicznego*, (w:) Maksymilian Pazdan (red.), *Prawo prywatne międzynarodowe. System Prawa Prywatnego*, Tom 20A, Warszawa 2014, s. 469-508 (C.H. Beck, ISBN: 978-83-255-6287-8)

1. Uwagi wprowadzające

Klauzula porządku publicznego jest instrumentem umożliwiającym ochronę podstawowych zasad własnego porządku prawnego w sprawach z elementem zagranicznym. Potrzeba jej zastosowania może pojawić się zarówno w postępowaniu zmierzającym do wydania merytorycznego rozstrzygnięcia w sprawie (jako podstawa odmowy zastosowania właściwego prawa obcego), jak i mającym na celu ustalenie czy wyrok wydany przez sąd obcego państwa nadaje się do uznania lub wykonania (jako podstawa odmowy takiego uznania lub wykonania).

Jedną z głównych funkcji prawa prywatnego międzynarodowego jest dążenie do takiego rozstrzygnięcia transgranicznych sporów aby w maksymalnym stopniu zachowana była „międzynarodowa harmonia rozstrzygnięć”. W celu tym wyraża się szacunek dla obcych systemów i kultur prawnych, oraz poszanowanie kompetencji obcych sądów do orzekania w sprawach powiązanych z obcym terytorium. Zawiera się w nim również potrzeba respektowania ukształtowanych na obcym terytorium sytuacji prawnych i tym samym uzasadnionych oczekiwań stron. Chodzi też o poszukiwanie rozwiązań, które zapewnią bezkonfliktowe współzycie społeczeństw i narodów.

Nieodłączną cechą prawa kolizyjnego zdominowanego przez tradycyjny Savignowski paradygmat jest nakaz stosowania prawa obcego, gdy stan faktyczny wykazuje wystarczająco silne związki z obcym obszarem prawnym. Podobnie w odniesieniu do obcych rozstrzygnięć sądowych wykazujemy otwartość na możliwość ich uznania i wykonania w państwie *fori*. Szacunek dla obcych systemów prawnych i rozstrzygnięć obcych sądów (lub innych organów) musi być jednak równoważony instrumentem umożliwiającym odmowę zaakceptowania skutków, które w sposób rażący są niezgodne z porządkiem prawnym *fori*. Takim właśnie instrumentem jest klauzula porządku publicznego. Ujawnia się tu jej podwójna rola. Po pierwsze, jako wyjątkowego mechanizmu pozwalającego chronić podstawowe zasady

własnego porządku prawnego. Oraz po drugie, jako uelastycznienie mechanizmu poszukiwania prawa właściwego w oparciu o tradycyjne, bilateralne normy kolizyjne.

2. Podstawowe cele i hipotezy badawcze

Podstawowym celem badawczym pracy habilitacyjnej była próba odkrycia klauzuli porządku publicznego dla współczesności i reinterpretacja roli jaką ten klasyczny instrument pełni na tle aktualnych uwarunkowań prawnych i społeczno-gospodarczych. Pomimo, że klauzula jest instrumentem głęboko zakorzenionym w tradycji prawniczej i w dużej mierze niezmiennym od dziesięcioleci, to jej funkcja i treść muszą być na nowo odczytywane w bieżących realiach.

Wskazuje się niekiedy, że wykorzystanie klauzuli porządku publicznego w praktyce prawniczej jest niezmiernie rzadkie. Faktem jest, że orzecznictwo polskich sądów dotyczące klauzuli porządku publicznego jest nad wyraz skromne. Zupełnie wyjątkowe jest także stosowanie klauzuli porządku publicznego w relacjach wewnątrzunijnych, tj. przeciwko ustawodawstwom innych państw członkowskich Unii Europejskiej lub przeciwko orzeczeniom wydawanym w tych państwach. U podstaw podjętej pracy postawiono jednakże hipotezę badawczą, zgodnie z którą - parafrazując sławną wypowiedź Marka Twaina¹ - pogłoski o śmierci klauzuli porządku publicznego są przedwczesne. Przyjęcie takiej hipotezy uzasadniały następujące okoliczności.

Po pierwsze, spostrzeżenie co do niewielkiego wolumenu orzeczeń polskich sądów było równie prawdziwe ponad pół wieku temu, gdy pierwszą – i jedyną jak dotąd - polską monografię poświęconą klauzuli porządku publicznego opublikował prof. Mieczysław Sośniak². Wyjątkowość była i jest bowiem immanentną cechą klauzuli porządku publicznego.

Po drugie, ubóstwo polskiej praktyki orzeczniczej nie jest, moim zdaniem, dowodem na zanik roli jaką pełni klauzula porządku publicznego. Wynika ono raczej z innych okoliczności, w tym z ciągle niewielkiego wolumenu spraw transgranicznych rozstrzyganych przez polskie sądy. Ponadto, wyłączenie zastosowania prawa obcego może zostać osiągnięte również na podstawie innych działań, w tym nieuprawnionego faworyzowania *legis fori* (co właściwe jest nie tylko polskiej praktyce sądowniczej).

Po trzecie, nawet pobieżny ogląd praktyki stosowania klauzuli porządku publicznego w różnych zakątkach naszego globu dowodzi niezwykłego bogactwa zastosowań klauzuli porządku publicznego w rozmaitych obszarach prawa prywatnego. Celem pracy było ukazanie tego bogactwa, poprzez czerpanie z dorobku orzeczniczego i doktryny państw obcych.

Wreszcie po czwarte, w dobie zawirowań ustrojowych i instytucjonalnych w niektórych państwach członkowskich Unii Europejskiej, jak również kryzysu procesu integracji Unii w ogóle, klauzula może odżyć ze zwiększoną mocą także w relacjach wewnątrzunijnych. Dotyczy to w szczególności systemu wzajemnego uznawania orzeczeń pomiędzy państwami członkowskimi, który immanentnie zależy od gwarancji niezależności wymiarów sądowniczych państw członkowskich. W obszarze tym mamy zaś ostatnio do czynienia z niepokojącym rozwojem wydarzeń w niektórych państwach członkowskich.

¹ „Pogłoska o mojej śmierci była przesadzona” (*The report of my death was an exaggeration*). Te słynne słowa Mark Twain wypowiedział po przeczytaniu w gazecie własnego nekrologu.

² M. Sośniak, Klauzula porządku publicznego w prawie międzynarodowym prywatnym, Warszawa 1961, s. 90.

3. Metodologia

Badania nad klauzulą porządku publicznego prowadzone były przede wszystkim metodami dogmatyczną i prawnoporównawczą. Analizie poddano pojęcie klauzuli porządku publicznego oraz jej normatywne postaci, w tym także tzw. szczegółowe klauzule porządku publicznego. Przedmiotem studiów były zarówno akty normatywne jak i pozanormatywne zbiory reguł. Ponieważ klauzula porządku publicznego jest instrumentem ogólnym i blankietowym, w jego stosowaniu decydującą rolę odgrywa praktyka orzecznicza sądów oraz poglądy wyrażane w literaturze prawniczej. W praktyce tej kształtowane są (pod istotnym wpływem doktryny) zarówno szczegółowe przesłanki stosowania klauzuli, jak i konkretna treść porządku publicznego.

U samych podstaw dociekań od początku leżało także założenie, że jedynie prawnoporównawcza perspektywa może udzielić odpowiedzi na temat roli klauzuli porządku publicznego. Skutki zastosowania (lub niezastosowania) klauzuli odczuwalne są na terenie różnych państw, przez podmioty powiązane z różnymi obszarami prawnymi. W grę wchodzi różnorakie interesy narodowe i ponadnarodowe. W badaniach uwzględniam zatem bogaty dorobek orzecznictwa i doktryny wybranych państw obcych (w szczególności Francji, USA i Anglii, ale również innych).

Badania uzupełniono metodą historyczną. Pojęcie porządku publicznego i klauzuli mają bowiem swoją długą tradycję. Podjęto zatem próbę poszukiwania genezy pojęcia porządku publicznego. Analizie poddano kształtowanie się i rozwój instrumentu, który współcześnie określamy mianem klauzuli porządku publicznego.

4. Struktura i treść monografii

Konstrukcja monografii oparta jest na rozważaniach prowadzonych pod kątem funkcjonalnym (określam je mianem analizy wertykalnej), uzupełnionych rozważaniami, które nazywam horyzontalnymi.

W ramach analizy wertykalnej przedstawiam kolejno zagadnienia istoty klauzuli porządku publicznego, jej funkcji w prawie kolizyjnym i międzynarodowym postępowaniu cywilnym, przesłanek jej zastosowania oraz źródeł i treści zasad porządku publicznego.

Jednocześnie w ramach analizy horyzontalnej podejmuję próbę zobrazowania poszczególnych cech, funkcji, przesłanek i źródeł klauzuli porządku publicznego, przykładami zasad i wartości chronionych klauzulą. Dociekaniom dotyczącym konstrukcji klauzuli porządku publicznego i mechanizmów jej funkcjonowania powinna bowiem towarzyszyć analiza konkretnych przypadków wykorzystania klauzuli. Zostały one zaczerpnięte z praktyki orzeczniczej oraz wypowiedzi doktryny. Przykłady te nie tylko jednak obrazują działanie klauzuli, ale stanowią jednocześnie podstawę dla konstruowania – w duchu indukcyjnej metody badawczej - elementów analizy wertykalnej, zwłaszcza zaś przesłanek stosowania klauzuli porządku publicznego.

W związku z powyższymi założeniami, praca rozpoczyna się w rozdziale I od poszukiwania znaczenia pojęcia klauzuli porządku publicznego oraz rozwoju tego instrumentu na przestrzeni dziejów. Rozważania obejmują dojrzewanie klauzuli na tle polskiego prawa prywatnego międzynarodowego oraz wybranych obcych systemów

prawnych. W dalszej kolejności, przyglądam się współczesnym postaciom normatywnym klauzuli, w tym wyrażonych w aktach prawa unijnego i międzynarodowego. Dużo miejsca poświęcam szczegółowym klauzulom porządku publicznego, omawiając liczne ich przykłady. W rozdziale I dokonuję także porównania klauzuli z innym wyjątkowym instrumentem prawa kolizyjnego wyrażającym preferencję dla własnego porządku prawnego – przepisami wymuszającymi swoje zastosowanie.

W rozdziale II podejmuję się natomiast zestawienia funkcji, jakie pełni klauzula porządku publicznego. Porównanie różnych płaszczyzn funkcjonowania klauzuli pozwala dostrzec ciekawe zależności i różnice. Choć bowiem w każdym przypadku chodzi tu o ochronę zasad własnego porządku prawnego o podstawowym charakterze, to sposób działania klauzuli jest jednak różny w ramach poszczególnych funkcji.

Punktem wyjścia i główną osią rozważań jest klasyczna funkcja klauzuli – odmowa stosowania prawa obcego wskazanego jako właściwe przez normę kolizyjną. Pośród innych funkcji klauzuli na czoło wysuwa się natomiast jej rola w ramach międzynarodowego postępowania cywilnego jako podstawa odmowy uznania lub stwierdzenia wykonalności zagranicznego orzeczenia. Z uwagi na przyjęte założenia badawcze, koncentruję się jednak na ochronie materialnoprawnego porządku publicznego, w dużej mierze pomijając zagadnienia dotyczące procesowego porządku (naruszenia podstawowych gwarancji procesowych). Sporo miejsca poświęcam natomiast relacji pomiędzy wzajemnym zaufaniem pomiędzy wymiarami sprawiedliwości państw członkowskich Unii Europejskiej i klauzulą porządku publicznego, jako instrumentem, którego zastosowanie przełamuje to zaufanie poprzez odmowę uznania lub wykonania orzeczenia z innego państwa członkowskiego. Warto zauważyć, że klauzula pełni też analogiczną rolę w odniesieniu do zagranicznych dokumentów, jeśli na gruncie stosownych przepisów podlegają one wykonaniu na terenie RP lub przyjąć należy ich moc dowodową, a także w odniesieniu do zagranicznych aktów stanu cywilnego, w przypadku wystąpienia o ich transkrypcję (umiejscowienie) w polskim rejestrze stanu cywilnego. Wreszcie klauzula porządku publicznego jest wehikułem umożliwiającym ograniczenie nakazu uznania określonych elementów stanu cywilnego, gdy nakaz taki wynika z prawa UE, gwarantującego podmiotom unijnym korzystanie ze swobód traktatowych.

Rozdział III monografii koncentruje się na przesłankach stosowania klauzuli porządku publicznego. Badaniu poddaję najróżniejsze techniki i kryteria wypracowane w praktyce i doktrynie. Korzystając z doświadczeń wybranych systemów prawnych podejmuję próbę wyodrębnienia możliwie precyzyjnych przesłanek, które organ wydający rozstrzygnięcie w sprawie powinien wziąć pod uwagę podejmując decyzję o interwencji za pomocą klauzuli porządku publicznego.

Wreszcie rozdział IV monografii poświęcono poszukiwaniom źródeł zasad porządku publicznego. Nie jest oczywiście możliwe sformułowanie wyczerpującego katalogu podstawowych zasad porządku prawnego. W rozdziale IV podejmuję jednak próbę zidentyfikowania zespołów norm, które stanowić mogą źródło podstawowych zasad porządku publicznego danego państwa oraz obszarów zasad materialnoprawnych, w których ingerencja klauzuli jest szczególnie prawdopodobna. Dokonuję również analizy sposobów interakcji pomiędzy tymi źródłami a prawem prywatnym międzynarodowym. Z jednej strony są to krajowe źródła: Konstytucja RP oraz w dalszej kolejności powszechnie obowiązujące ustawy. Z drugiej strony, istotne znaczenie ma współcześnie prawo międzynarodowe, w szczególności pierwotne i wtórne prawo Unii Europejskiej, a także konwencje przyjmowane w ramach Rady Europy (zwłaszcza EKPCz) i ONZ oraz inne umowy międzynarodowe.

5. Wyniki badań i wnioski

5.1. Wnioski ogólne

Podjęte badania pokazują, że pomimo zacieśniającej się pomiędzy państwami współpracy na arenie międzynarodowej, zbliżaniu się ustawodawstw, w tym zwłaszcza w ramach Unii Europejskiej, klauzula porządku publicznego pozostaje – także w XXI w. - potrzebnym instrumentem. Jej rola w zachowaniu równowagi pomiędzy ochroną podstawowych zasad prawa *fori* a poszanowaniem dla rozwiązań właściwych obcym porządkom prawnym jest, w mojej ocenie, nieoceniona. Nie zniknęła potrzeba wyjątkowej ingerencji przeciwko obcemu prawu lub orzeczeniu, których skutki rażąco naruszają podstawowe zasady prawa *fori*. Dotyczy to także obrotu wewnątrzunijnego. Tak długo jak istnieją różnice pomiędzy poszczególnymi systemami prawnymi, w szczególności pomiędzy leżącymi u ich podstaw zasadami i wartościami moralnymi, klauzula zachowuje swą rolę w prawie prywatnym międzynarodowym.

Pomimo, że rola klauzuli porządku publicznego zmniejsza się w niektórych obszarach (np. na skutek coraz częstszej ingerencji przepisów wymuszających swoje zastosowanie w określonych sferach) lub typach stosunków (np. wewnątrzunijnych), to jednocześnie – wraz z przemianami stosunków społecznych i rozwojem nowych technologii - zyskuje żywotność w innych kontekstach. Przykładowo, wraz z rozwojem metod sztucznego zapłodnienia i technik wspomagających macierzyństwo zastępcze, a także akceptacji dla tego typu praktyk w niektórych systemach prawnych, pojawiają się pytania o reakcję klauzuli w systemach, w których nie są one dozwolone. Z kolei w obszarze przemian społecznych szczególnie doniosła zmiana dotyczy coraz powszechniejszej akceptacji dla związków osób tej samej płci, w tym ich małżeństw. Jest to źródłem trudności kolizyjnoprawnych w systemach, w których związki tego typu nie są przez prawo sankcjonowane.

Ponadto, klauzula otwiera się jednocześnie na nowe funkcjonalne sfery działania. Współcześnie na znaczeniu zyskuje zwłaszcza rola jaką klauzula może pełnić w ramach Unii Europejskiej, tam gdzie prawo unijne wymusza nakaz uznawania stanów prawnych zaistniałych na terenie innego państwa członkowskiego. W chwili obecnej dotyczy to obowiązku uznawania nazwisk oraz osobowości i innych korporacyjnych cech osób prawnych. W przyszłości możliwe jest rozszerzenie obowiązku uznania o inne jeszcze obszary, np. inne jeszcze niż nazwiska elementy stanu cywilnego osób fizycznych. Klauzula porządku publicznego stanowi tu instrument umożliwiający – w szczególnych przypadkach - odmowę udzielenia głosu prawa innego państwa członkowskiego, pod rządami którego nastąpiły określone skutki prawne i które powinny być uznawane z uwagi na wynikający z prawa UE imperatyw.

Niekiedy też klauzula porządku publicznego nabiera zaskakująco istotnego praktycznego znaczenia w ramach swych mniej klasycznych funkcji. W Polsce, klauzula stała się w ostatnich latach przedmiotem częstych rozstrzygnięć judykatury i ożywionej dyskusji nauki prawa w kontekście transkrypcji (umiejscowienia) zagranicznych aktów stanu cywilnego.

Współcześnie niewątpliwie jest kształtowanie się wspólnego prawa i kultury prawnej w Unii Europejskiej. Coraz częściej mówi się o „europejskim” lub „unijnym” porządku publicznym. Ma on istotny wpływ na stosowanie klauzuli. Jego rola jest podwójna. Z jednej strony, prawo UE może wpływać ograniczająco na możliwość obrony własnego porządku, w ramach przysługującego mu pierwszeństwa przed ustawodawstwem krajowym (negatywna

funkcja unijnego porządku publicznego). Choć państwa członkowskie mają co do zasady swobodę w określaniu treści porządku publicznego, to prawo unijne - w tym zwłaszcza podstawowe zasady wynikające z traktatów oraz Karty Praw Podstawowych - stanowi graniczne probierze („zewewnętrzne granice”), ograniczające kompetencję państw członkowskich w stosowaniu klauzuli porządku publicznego. W moim przekonaniu, nie ma przy tym znaczenia, czy określona podstawa normatywna dla klauzuli porządku publicznego przewidziana jest w przepisach prawa unijnego (rozporządzeniu z zakresu prawa kolizyjnego) czy krajowego (ustawa o prawie prywatnym międzynarodowym z 2011 r.³).

Z drugiej strony, prawo UE stanowi także pozytywne źródło porządku publicznego. Jest ono powszechnie obowiązującym prawem we wszystkich państwach członkowskich Unii, w tym w Polsce. Niekiedy zatem obowiązek powołania się na klauzulę porządku publicznego może wynikać z konieczności zapewnienia efektywności przestrzegania prawa unijnego.

W obszarze ochrony podstawowych praw człowieka niezmiernie istotną rolę odgrywa współcześnie Europejska Konwencja o Ochronie Praw Człowieka z 1950 r. Dzięki orzecznictwu Trybunału w Strasburgu stała się ona źródłem konkretnych i realnych praw, do których przestrzegania zobowiązane są państwa członkowskie Rady Europy. W uwzględnieniu tej okoliczności dla celów prawa prywatnego międzynarodowego proponuję posługiwać się określeniem „strasburski” porządek publiczny.

Na państwie członkowskim EKPCz spoczywa odpowiedzialność zagwarantowania praw i wolności wynikających z Konwencji bez względu na treść właściwego prawa obcego. Obowiązkiem państwa związanego EKPCz jest w konsekwencji ingerencja w stosowanie tego prawa jeżeli jest to konieczne do zagwarantowania przestrzegania postanowień Konwencji. Ingerencja ta powinna się odbywać z wykorzystaniem instrumentu klauzuli porządku publicznego. Pośrednictwo klauzuli pozwala uwzględnić znaczenie międzynarodowych elementów sporu i wydać rozstrzygnięcie słuszne z punktu widzenia potrzeby koordynacji działania różnych systemów prawnych w przestrzeni. Znaczenie mają tu przesłanki stosowania klauzuli porządku publicznego (takie jak związek z forum, nakaz oceny indywidualnych skutków zastosowania lub niezastosowania klauzuli, itd.). Oznacza to, że ingerencja praw człowieka może być niekiedy powstrzymana w imię wartości przyświecających prawu prywatnemu międzynarodowemu. Umożliwia to doktryna marginesu swobody oceny w zapewnieniu przestrzegania konwencyjnych praw człowieka wypracowana przez Europejski Trybunał Praw Człowieka. Jednakże ostateczna ocena czy państwa członkowskie w sposób prawidłowy korzystają z tej swobody należy do Trybunału.

W moim przekonaniu, klauzula porządku publicznego jest i musi pozostać instrumentem blankietowym. Petryfikowanie jej treści jest niewłaściwe. Co do zasady, nie są też słuszne próby konkretyzowania treści porządku publicznego za pomocą szczegółowych klauzul porządku publicznego. Za zachowaniem ogólnego charakteru klauzuli przemawiają dwa zasadnicze argumenty.

Po pierwsze, treść porządku publicznego podlega nieustannym zmianom wraz z rozwojem społeczeństw i wartościami uznawanymi w nich za fundamentalne. Co jeszcze niedawno wydawało się nie do pogodzenia z podstawowymi zasadami, współcześnie jest akceptowane i może wywoływać skutki prawne (np. małżeństwa jedнопłciowe). I odwrotnie, w niektórych obszarach następuje zaostrzenie reguł w obszarach, w których dawniej

³ Ustawa z 4.2.2011 r. – Prawo prywatne międzynarodowe (Dz.U. Nr 80, poz. 432).

dominował leseferyzm (np. odnośnie korumpowania urzędników innych państw lub menedżerów spółek). Próby petryfikacji treści porządku publicznego stanowią w dużej mierze arogancję ustawodawcy. Prowadzą one do niesprawiedliwych rozstrzygnięć, które są niezgodne z bieżącym rozumieniem porządku publicznego i z tego powodu również krzywdzące dla stron.

Po drugie, zasadność ingerencji za pomocą klauzuli porządku publicznego jest ściśle uzależniona od okoliczności danego przypadku. W szczególności, znaczenie ma tu siła powiązania ocenianego stanu faktycznego z porządkiem prawnym *fori* oraz stopień jego oddalenia w czasie i przestrzeni. W każdym wypadku konieczna jest też ocena konkretnych skutków, jakie spowoduje zastosowanie prawa obcego lub uznanie obcego orzeczenia na terytorium orzekającego sądu. Ocena ta obejmuje także potrzebę uwzględnienia konkurujących (z chronioną zasadą porządku publicznego) interesów i wartości.

5.2. Wyniki i wnioski szczegółowe

5.2.1. Kryzys wzajemnego zaufania w Unii Europejskiej aktualizuje potrzebę posługiwania się klauzulą porządku publicznego

Na przestrzeni ostatnich 50 lat, w Unii Europejskiej, w sprawach cywilnych i handlowych nastąpiło stopniowe wzmocnienie zasady wzajemnego uznawania i wykonywania orzeczeń, a także stały się rozwój wzajemnego zaufania pomiędzy wymiarami sprawiedliwości państw członkowskich. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej stał się dotąd na straży absolutnej wyjątkowości klauzuli porządku publicznego jako przesłanki odmowy uznania lub wykonania orzeczenia pochodzącego z innego państwa członkowskiego. Kolejne wypowiedzi Trybunału wydają się nawet zmierzać do nieomalże całkowitego pozbawienia sądu w państwie uznania lub wykonania możliwości realnej kontroli orzeczenia pochodzącego z innego państwa członkowskiego.

Jednocześnie jednak obecny rozwój wydarzeń w niektórych zakątkach Europy świadczyć może o pogłębianiu się w ostatnich latach kryzysu zaufania w obszarze wspólnej, unijnej przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości. Wskazuje na to co najmniej kilka okoliczności, poczynając od decyzji Wielkiej Brytanii o opuszczeniu UE, poprzez wątpliwości niektórych sądów krajowych i części doktryny co do zasadności dalszego wzmocnienia zasady wzajemnego uznawania i wykonywania orzeczeń oraz dalszego ograniczania roli klauzuli porządku publicznego, aż po podważanie instytucjonalnych podstaw niezależności sądownictwa w niektórych państwach członkowskich Unii. Uzasadnione jest dziś wręcz pytanie czy system wzajemnego uznawania orzeczeń pomiędzy państwami Unii przetrwa w dotychczasowym kształcie obecną zawieruchę polityczną i kryzys państwa prawa.

Powyższe trudności zaczynają pomału odciskać także piętno na stanowisku Trybunału Sprawiedliwości, dotychczas absolutyzującego zasadę wzajemnego zaufania. Jak dotąd dzieje się to w innych niż sprawy cywilne i handlowe obszarach współpracy sądowej: w sprawach karnych⁴, w ramach wspólnej polityki azylowej⁵, a także w odniesieniu do wynagrodzeń

⁴ Wyr. TSUE z 5.4.2016 r. w sprawach C-404/15 i C-659/15 PPU Pál Aranyosi i Robert Căldăraru v. Generalstaatsanwaltschaft Bremen, ECLI:EU:C:2016:198.

⁵ Wyr. TSUE z 21.12.2011 r. w sprawach połączonych C-411/10 N.S. v. Secretary of State for the Home Department I i C-493/10 M.E., A.S.M., M.T., K.P., E.H. v. Refugee Applications Commissioner, Minister for Justice, Equality and Law Reform, ECLI:EU:C:2011:865.

sędziów jako gwarancji ich niezawisłości w ogóle⁶. Trybunał uznaje się kompetentny aby oceniać czy sądy państw członkowskich są niezawisłe, ponieważ tylko takie mogą zapewnić skuteczną ochronę sądową w obszarze stosowania prawa Unii. Niezawisłość sądu jest niezbędnym składnikiem zasady skutecznej ochrony sądowej praw (art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE) i państwa prawnego w ogóle (art. 2 TUE). Sądy państw członkowskich muszą być niezależne po to aby bezstronnie, skutecznie i prawidłowo stosować prawo Unii. Już wkrótce wymóg ten może zostać wyraźnie wysłowny w obszarze współpracy sądowej w sprawach karnych⁷. Można sądzić, że w podobnym kierunku będą się rozwijać zasady współpracy w sprawach cywilnych i handlowych. Rozstrzygając wszakże o uznaniu lub stwierdzeniu wykonalności orzeczenia z innego państwa członkowskiego Unii sądy krajowe stosują prawo Unii (np. rozporządzenie Bruksela I bis). Jeżeli orzeczenie pochodzi z państwa członkowskiego, które nie zapewnia w wystarczającym stopniu niezawisłości sądownictwa to nie powinno korzystać z podyktowanego wzajemnym zaufaniem przywileju automatycznego uznania i stwierdzenia wykonalności w pozostałych państwach członkowskich.

W mojej ocenie, normatywne wzajemne zaufanie jakie istnieć powinno pomiędzy wymiarami sprawiedliwości państw członkowskich Unii uzupełnione musi być o skuteczny instrument kontroli rozstrzygnięcia zapadłego w państwie pochodzenia orzeczenia. Idea integracji europejskiej narażona jest raz po raz na konfrontację z kryzysami, które osłabiają wzajemne zaufanie pomiędzy państwami członkowskimi i ich społeczeństwami. Rola klauzuli porządku publicznego odżywa szczególnie w tych momentach historii gdy poddaje się w wątpliwość zasadę rządów prawa, kwestionuje podwaliny trójpodziału władzy i osłabia niezależność sądownictwa, w szczególności poprzez zwiększenie wpływu władzy ustawodawczej i wykonawczej na sposób wykonywania wymiaru sprawiedliwości. Klauzula jest też szczególnie potrzebna gdy nasilają się – ze strony ustawodawców lub organów stosujących prawo – zagrożenia praw człowieka i praw obywatelskich. Choć wzajemne zaufanie w obrocie wewnątrzunijnym uzasadnione jest polityką integracji europejskiej, to nie powinno się to odbywać kosztem praw jednostek.

5.2.2. Zachodzą różnice w działaniu klauzuli porządku publicznego jako przesłanki odmowy uznawania i wykonywania orzeczeń w ramach tej samej wspólnoty państw i poza nią

Istniejący w każdym państwie zbiór zasad porządku prawnego uważanych za podstawowe, jest taki sam bez względu na kontekst w jakim jest chroniony – a więc niezależnie od tego czy klauzula kieruje się przeciwko orzeczeniu z innego państwa członkowskiego czy przeciwko orzeczeniu z państwa trzeciego. Pomimo to, w stosowaniu klauzuli porządku publicznego w tych dwóch odmiennych kontekstach zachodzą różnice.

Orzeczenia państw należących do określonej wspólnoty (w szczególności Unii Europejskiej) korzystają ze szczególnego nakazu wzajemnego uznawania orzeczeń w ramach zasady wzajemnego zaufania. Nakaz ten wynika z międzynarodowego zobowiązania i wyraża określonego rodzaju lojalność w stosunku do państw powiązanych więzami prawnymi, gospodarczymi i kulturowymi. Nawet jeżeli prawo krajowe otwiera się również na orzeczenia spoza UE – tak jak czyni to prawo polskie - to nie korzystają one z tak silnego nakazu jak

⁶ Wyr. TUSE z 27.2.2018 r. w sprawie C-64/16 Associação Sindical dos Juizes Portugueses v. Tribunal de Contas, ECLI:EU:C:2018:117.

⁷ Pytanie prejudycjalne irlandzkiego High Court do TSUE w sprawie The Minister for Justice and Equality v. Artur Celmer (postanowienie High Court z 12.3.2018 r., Nr 2017 EXT 291).

orzeczenia unijne. Wydaje się, że okoliczność ta powinna mieć wpływ na intensywność stosowania klauzuli porządku publicznego.

W tym kontekście pojawia się także pytanie o znaczenie globalnych ocen wymiaru sprawiedliwości państwa pochodzenia orzeczenia (w szczególności czy spełnia on standardy niezawisłości systemu sądowego). W pracy proponuję, aby przyjąć w tym względzie następujące reguły.

W stosunku do orzeczeń pochodzących spoza UE można zaakceptować swoistego rodzaju domniemanie faktyczne: jeżeli orzeczenie pochodzi z państwa, o którym wiadomo powszechnie lub na podstawie wiarygodnych źródeł, że nie zapewnia niezawisłego wymiaru sprawiedliwości, to sędzia może przyjąć, że orzeczenie jest sprzeczne z porządkiem publicznym *fori*. Wnioskodawca ubiegający się o uznanie w Polsce orzeczenia zawsze może jednak wykazywać, że dane orzeczenie *in concreto* zapadło w okolicznościach zapewniających prawo do niezawisłego sądu i przestrzegane były podstawowe gwarancje procesowe.

Inną regułą należy przyjąć w stosunku do unijnego systemu wzajemnego uznawania i wykonywania orzeczeń. W stosunkach wewnątrzunijnych to opierający się uznaniu musi udowodnić, że orzeczenie nie nadaje się do wykonania z powodu braku niezależności organu sądowiczego, który wydał orzeczenie przedstawione do uznania (tj. braku niezależności tego konkretnego organu, od którego pochodzi rozstrzygnięcie). Opierający się uznaniu może uprawdopodobniać ów brak niezależności powołując się na wiarygodne dane wskazujące na systemowe problemy wymiaru sprawiedliwości państwa pochodzenia. Same w sobie ogólne trudności w zapewnieniu niezależności sądownictwa nie przesądzają jednak, że konkretne orzeczenie zapadło w okolicznościach niezapewniających niezależność organu orzeczniczego. Odmowa uznania orzeczenia z innego państwa członkowskiego jest uzasadniona tylko w razie istnienia dowodów wskazujących na brak niezależności sądu lub inne naruszenia prawa do rzetelnego procesu w konkretnym postępowaniu, w którym zapadło dane orzeczenie.

5.2.3. Istnienie ścisłych związków między państwami nie ma w zasadzie wpływu na działanie klauzuli porządku publicznego na płaszczyźnie prawa kolizyjnego

Z kolei na płaszczyźnie stosowania prawa obcego, nie ma znaczenia czy klauzula porządku publicznego kieruje się przeciwko prawu państwa członkowskiego (UE lub innego analogicznego bloku państw), czy też przeciwko prawu państwa nieczłonkowskiego. Nie ma tu miejsca na całościowe oceny systemu prawnego państwa, którego prawo stosujemy. Irrelevantne jest czy chodzi o prawo „zaprzyjaźnionego” czy też bliskiego kulturowo państwa, bądź odwrotnie – prawo państwa pozostającego z forum w napiętych relacjach lub państwa z innego kręgu cywilizacyjnego.

Ograniczenia w stosowaniu klauzuli porządku publicznego w relacjach wewnątrzunijnych mogą jednak wynikać z europejskiego porządku publicznego, w szczególności z podstawowych zasad, na których opierają się unijne traktaty oraz Karta Praw Podstawowych (negatywna funkcja unijnego porządku publicznego).

5.2.4. Przesłanki klauzuli porządku publicznego uelastyczniają, ale i doprecyzowują jej stosowanie, wzmacniając przewidywalność rozstrzygnięć

Ingerencja za pomocą klauzuli porządku publicznego przeciwko skutkom zastosowania obcego prawa lub uznania albo wykonania orzeczenia wydanego przez obcy sąd musi być poprzedzona badaniem przesłanek jej stosowania. Przesłanki te (w większości) nie stanowią bezwzględnie wiążących probierzy, które zawsze muszą być zaspokojone, aby klauzula mogła być stosowana (model rozumowania „tak lub nie”). Są to raczej określone kryteria czy techniki, które każdorazowo wymagają rozważania w celu ustalenia czy interwencja klauzuli porządku publicznego jest zasadna (model rozumowania oparty na wazeniu „im bardziej tym”).

Ingerencja porządku publicznego wymaga oceny indywidualnych okoliczności stanu faktycznego. Konieczne jest uwzględnienie i ocena zmiennych o charakterze czasowym (aktualność porządku publicznego), terytorialnym (siła związku z forum), wartościującym (doniosłość chronionej zasady i jej „międzynarodowość”), a także uwzględnienie indywidualnych skutków zastosowania prawa obcego oraz interesów i wartości konkurujących z chronioną zasadą. Trzeba też uwzględnić regułę, zgodnie z którą w odniesieniu do zdarzeń prawnych powstałych w przeszłości na obcym terytorium ingerencja klauzuli porządku publicznego powinna być bardziej powściągliwa (koncepcja powściągliwego stosowania klauzuli).

Pomimo tego, że przesłanki stosowania klauzuli porządku publicznego relatywizują działanie klauzuli, to oferują jednak precyzyjne kryteria jej stosowania, tym samym wzmacniając przewidywalność rozstrzygnięć. Pozwalają one jednocześnie uelastyczyć reakcję własnego porządku publicznego w zetknięciu z obcym prawem lub orzeczeniem. Klauzula porządku publicznego jest instrumentem egoistycznym. Pojawienie się w tle sprawy podstawowej zasady własnego porządku prawnego może niekiedy posłużyć jako pretekst do zbyt szybkiej ucieczki pod skrzydła własnego prawa. Ważne są zatem instrumenty ograniczające korzystanie z klauzuli. Dzięki nim uzyskać można równowagę pomiędzy ochroną porządku prawnego *fori*, a respektowaniem rozstrzygnięć obcych sądów oraz poszanowaniem stanów prawnych ukształtowanych pod rządami obcego prawa. Umożliwia to sprawiedliwe (w sensie kolizyjnoprawnym) rozstrzygnięcie rzeczywistych konfliktów cywilizacyjnych pomiędzy różnymi porządkami prawnymi.

Do najistotniejszych przesłanek stosowania klauzuli, należy siła powiązań pomiędzy rozpatrywanym stanem faktycznym i systemem prawnym państwa sądu orzekającego. Im związki te silniejsze, tym bardziej uzasadniona jest ingerencja w ochronie podstawowych zasad własnego porządku prawnego; i odwrotnie – im słabsze związki faktyczne sprawy z obszarem prawnym forum, tym ostrożniejsze powinno być stosowanie klauzuli.

Współpracę między społeczeństwami i narodami wspiera także przesłanka umiędzynarodowienia zasady porządku publicznego. Przesłanka ta polega na tym, że reakcja klauzuli w obronie takich zasad porządku prawnego *fori*, które mają jednocześnie wymiar uniwersalny, jest silniejsza niż w przypadku zasad, mających charakter czysto lokalny, czy nawet prowincjonalny. Gdy chodzi o wspólne dla wielu (większości) porządków prawnych zasady, oparte na nadrzędnych wartościach ogólnoludzkich, dopuszczalność stosowania klauzuli jest silniej uzasadniona.

Z kolei koncepcja powściągliwego stosowania klauzuli porządku publicznego wyraża poszanowanie dla zastanych stanów prawnych, tj. takich które skrytyzowały się pod rządami obcego prawa. Ta rozwinięta we Francji koncepcja zakłada, że porządek publiczny *fori* ingeruje w sposób bardziej powściągliwy jeżeli oceniany stosunek prawny powstał w określonym oddaleniu pod rządami obcego prawa (*l'effet atténué*), niż w sytuacji, w której pytamy czy stosunek prawny może powstać na terenie państwa sądu orzekającego. W tym drugim wypadku, porządek publiczny ingeruje z pełną mocą (*l'effet plein*). W mojej ocenie koncepcja ta nadaje się także do stosowania w ramach polskiego porządku prawnego, gdy ocenie podlega zdarzenie „skrytyzowane” na obcym terytorium.

5.2.5. Choć Konstytucja RP stanowi jedno z najważniejszych źródeł porządku publicznego w Polsce, jej ingerencja w transgranicznych stanach faktycznych powinna być wstrzemięźliwa

Nie ma wątpliwości, że Konstytucja RP stanowi główny punkt odniesienia dla celów stosowania klauzuli porządku publicznego w prawie prywatnym międzynarodowym. Jednocześnie, to właśnie za pośrednictwem klauzuli następuje ochrona konstytucyjnych zasad oraz praw jednostek w zetknięciu z właściwością prawa obcego lub zagranicznym orzeczeniem. Oznacza to, w mojej ocenie, że dokonując oceny zasadności takiej ochrony, uwzględnić należy przesłanki stosowania klauzuli porządku publicznego (powiązanie stanu faktycznego sprawy z forum, doktrynę powściągliwego stosowania klauzuli, umiędzynarodowienie, aktualność chronionej zasady i potrzebę indywidualnej oceny skutków). Przesłanki te mogą ograniczyć ingerencję klauzuli porządku publicznego nawet jeżeli *prima facie* wydaje się, że mamy do czynienia ze sprzecznością obcego prawa lub orzeczenia z postanowieniami Konstytucji.

Ograniczenie ingerencji Konstytucji w transgranicznych stanach faktycznych uzasadnione jest jej funkcją. Konstytucja nie jest, co do zasady, nakierowana na regulację stanów faktycznych wykazujących niewielkie związki z polskim obszarem prawnym. Jej funkcja polega na zapewnieniu hierarchii i spójności w ramach polskiego porządku prawnego, tj. reguluje przede wszystkim stany faktyczne powiązane z polskim terytorium. Ingerencja zmierzająca do udzielenia pierwszeństwa Konstytucji RP w sprawach transgranicznych powinna być w konsekwencji bardziej wstrzemięźliwa niż w odniesieniu do krajowych stanów faktycznych. Uzasadnia to aksjologia samej Konstytucji, która oparta jest na założeniu, zgodnie z którym Rzeczpospolita Polska nie tylko przestrzega prawa międzynarodowego (art. 9), ale także okazuje szacunek społeczności międzynarodowej i działa na rzecz harmonijnej „współpracy ze wszystkimi krajami dla dobra Rodziny Ludzkiej” (z Preambuły).

5.2.6. Zasada heteroseksualnego charakteru małżeństwa wyrażona w art. 18 Konstytucji RP, nie wymaga radykalnego zanegowania wszystkich skutków prawnych jednopłciowych małżeństw i związków partnerskich zawartych za granicą

W pracy szczególną uwagę poświęcam zagadnieniu stosowania klauzuli porządku publicznego przeciwko małżeństwom i związkom jednopłciowym. Problematyka ta rodzi trudności na płaszczyźnie prawa kolizyjnego z uwagi na dynamiczną zmianę jaka na przestrzeni ostatnich dekad nastąpiła w społecznej oraz moralnej ocenie związków homoseksualnych i idące za tym zmiany legislacyjne w wielu porządkach prawnych.

Jednocześnie polskie ustawodawstwo pozostaje niechętnie tego typu związkom, nie przewidując możliwości zawarcia małżeństwa przez osoby tej samej płci, ani nawet związku partnerskiego. Podnosi się, że art. 18 Konstytucji uzasadnia ingerencję klauzuli porządku publicznego przeciwko prawu obcemu lub orzeczeniu, które sankcjonują tego typu związki.

W mojej ocenie, nawet jeżeli art. 18 Konstytucji RP rozumieć jako ograniczający swobodę ustawodawcy krajowego w instytucjonalizacji małżeństw lub związków partnerskich (co budzi wątpliwości), to i tak nie może on być wykładany jako wykluczający uznanie wszelkich skutków prawnych, jakie małżeństwa i związki tego typu mogą wywoływać na terenie naszego kraju. Celem art. 18 Konstytucji jest organizacja wewnętrznego polskiego porządku prawnego, a nie koordynacja zakresów zastosowania porządków prawnych różnych państw. Cel ten nie jest zagrożony przez uznawanie skutków prawnych związków jedнопłciowych (w tym małżeństw) zawartych na terenie obcego państwa. Dla zapewnienia celów art. 18 Konstytucji (rozumianego jako wyrażającego zasadę heteroseksualnego charakteru małżeństwa) wystarczające jest, że: po pierwsze, polskie prawo nie będzie przewidywało możliwości zawarcia małżeństwa jedнопłciowego; po drugie, nie będzie można zawrzeć w Polsce małżeństwa homoseksualnego nawet jeżeli norma kolizyjna z art. 48 ustawy z 2011 r. wskazuje właściwość prawa obcego, które dopuszcza taką możliwość (w takim przypadku interweniuje klauzula porządku publicznego); oraz po trzecie, organy stosujące prawo będą przeciwdziałać turystyce matrymonialnej, stanowiącej obejście polskiego prawa (tj. sytuacji, w której dwóch obywateli polskich całkowicie powiązanych z Polską, zawiera za granicą małżeństwo jedнопłciowe, a następnie domaga się jego uznania w Polsce).

W pozostałych przypadkach zetknięcia z jedнопłciowymi małżeństwami lub związkami partnerskimi zawartymi za granicą, ingerencja klauzuli porządku publicznego nie jest, co do zasady, konieczna dla ochrony konstytucyjnej zasady heteroseksualnego charakteru małżeństwa. W szczególności, klauzula nie powinna działać w kierunku niweczącym skutki takie jak np. możliwość dziedziczenia po małżonku (partnerze) tej samej płci, czy rozstrzygnięciu kwestii dotyczących wspólności majątkowej małżeńskiej (partnerskiej). Generalnie należy także zaakceptować skutki jedнопłciowego małżeństwa (związku partnerskiego) na płaszczyźnie prawa publicznego (np. zezwolenie na pobyt, prawo do przemieszczania się, dostęp do informacji, prawo odmowy zeznań, itd.). Niewłaściwe jest również odmawianie małżeństwom jedнопłciowym transkrypcji w Polsce ich aktu małżeństwa zawartego w innym państwie, a tym bardziej aktów urodzenia ich dzieci (adoptowanych lub urodzonych z wykorzystaniem macierzyństwa zastępczego).

V. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych po uzyskaniu stopnia doktora

1. Wstęp

Moja praca naukowa po uzyskaniu stopnia doktora koncentrowała się w kilku obszarach, w przeważającej mierze dotycząc transgranicznych stosunków pomiędzy podmiotami prawa prywatnego. Publikacje poświęcałem w szczególności zagadnieniom międzynarodowego i krajowego arbitrażu handlowego (pkt. 2). Ponadto, zajmowałem się kolizyjnymi i legislacyjnymi problemami harmonizacji prawa sprzedaży w Unii Europejskiej (pkt. 3) oraz wybranymi kwestiami dotyczącymi stosowania konwencji wiedeńskiej o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów z 1980 r. (pkt. 4). Do obszarów moich zainteresowań badawczych należały również kolizyjnoprawne kwestie dotyczące mediacji transgranicznej (pkt. 5), prywatnoprawne aspekty korupcji w handlu międzynarodowym (pkt.

6), oraz inne kolizyjnoprawne zagadnienia zobowiązań (pkt. 7). Kontynuowałem także problematykę trustów i innych stosunków powierniczych, będących przedmiotem mojej pracy doktorskiej (pkt. 8). Okazjonalnie zajmowałem się także innymi zagadnieniami prawa prywatnego i prywatnego międzynarodowego (pkt. 9). W dorobku znalazły się też publikacje o ściśle edukacyjnym charakterze (pkt. 10).

2. Arbitraż handlowy (międzynarodowy i krajowy)

Tematyce arbitrażu poświęciłem 10 publikacji w czasopiśmie naukowych lub recenzowanych pracach zbiorowych.

W latach 2012-2014 uczestniczyłem w projekcie „Konkurencyjność Arbitrażu” realizowanym przez Sąd Arbitrażowy Lewiatan i współfinansowanym ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. W ramach projektu przygotowałem obszerny (ok. 180 stron) rozdział poświęcony tzw. postępowaniom postarbitrażowym (*Postępowania postarbitrażowe: skarga o uchylenie orzeczenia sądu polubownego oraz uznawanie i wykonywanie orzeczeń arbitrażowych*) w pracy zbiorowej pod red. B. Gessel-Kalinowskiej vel Kalisz pt. *Diagnoza Arbitrażu: Funkcjonowanie prawa o arbitrażu i kierunki postulowanych zmian* (Wrocław 2014)⁸. Publikacja zawierała analizę i ocenę polskiej regulacji prawa arbitrażowego na tle UNCITRAL-owskiej Ustawy Modelowej⁹, a także orzecznictwa polskich sądów w postępowaniach postarbitrażowych. Bliżej omawiam w niej kilka spornych zagadnień z tego zakresu, w tym m.in. problem wieloinstancyjności postępowania ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego oraz wniosku o jego uznanie lub stwierdzenie wykonalności, kwestię zdatności uznaniowej orzeczeń sądów państw obcych, których przedmiotem jest uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroków arbitrażowych (tzw. *confirmation judgments*), zagadnienie odmowy uznania lub stwierdzenia wykonalności orzeczeń sądów państwa siedziby arbitrażu, które uchylają wyrok arbitrażowy, procesowej i materialnej klauzuli porządku publicznego, a także inne kwestie dotyczące podstaw uzasadniających uchylenie wyroku arbitrażowego lub odmowę jego uznania lub wykonania.

W ramach projektu „Konkurencyjność Arbitrażu” przygotowaliśmy również kilkanaście postulatów zmian *de lege ferenda* w polskim prawie arbitrażowym. Postulaty te sformułowane i uzasadnione zostały w publikacji pod moją redakcją pt. *Biała Księga. Propozycje zmian legislacyjnych mających na celu ulepszenie ram prawnych sądownictwa polubownego w Polsce* (Wrocław 2014). Obejmowały one zarówno zmiany legislacyjne dyskutowane w polskiej doktrynie od lat (np. usunięcie wymogu zdatności ugodowej jako przesłanki zdatności arbitrażowej), jak i nowe propozycje, które uznaliśmy za korzystne dla rozwoju arbitrażu w Polsce (np. prawomocność krajowego wyroku arbitrażowego już w chwili jego wydania czy liberalizacja wymogów formalnych przy stwierdzeniu wykonalności wyroków arbitrażowych).

Wynikiem projektu była również duża (ok. 300 uczestników) konferencja naukowa pt. *Diagnoza arbitrażu: Funkcjonowanie prawa o arbitrażu i kierunki postulowanych zmian* (Warszawa, 2014), której byłem głównym koordynatorem.

⁸ W publikacji korzystam także z doświadczeń zdobytych w trakcie realizowania projektu badawczego pt. *Vindicating public interest in international commercial arbitration* na Columbia Law School w Nowym Jorku.

⁹ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration 1985 with amendments as adopted in 2006 (dostępna na stronie: www.uncitral.org).

Postępowania postarbitrażowych dotyczyła także publikacja pt. *Klauzula porządku publicznego jako podstawa odmowy uznania lub wykonania orzeczenia sądu polubownego w polskim prawie arbitrażowym na tle prawnoporównawczym* (Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego, 2010, Tom 6), w której poddaję szczegółowej analizie klauzulę jako przesłankę kontroli orzeczeń sądów polubownych przez sądy powszechne. Szeroko uwzględniam w niej praktykę sądową i dorobek literatury państw obcych i na ich tle dokonuję przeglądu orzecznictwa polskiego. Porównanie to prowadzi do wniosku, że polskie sądy rozumieją klauzulę szerzej, korzystając z niej również w przypadku naruszenia istotnych zasad prawa cywilnego (autonomia woli, odszkodowawczy charakter kary umownej, itp.), co prawie się nie zdarza w orzecznictwie państw zachodnioeuropejskich (pomimo, że w doktrynie zasady te uważa się za potencjalnie wrażliwe na ingerencję klauzuli). Klauzulę stosuje się tam raczej w obronie zasad takich jak wynikające z prawa konkurencji, prawa dewizowego, ograniczeń eksportu i importu, ochrony środowiska, tudzież zakazów korupcji czy handlu określonymi przedmiotami, np. narkotykami.

Drugi projekt badawczy dotyczący sądownictwa polubownego, w którym uczestniczyłem, dotyczył postrzegania arbitrażu przez jego użytkowników: przedsiębiorców i ich pełnomocników. Zainicjowany przez kancelarię Kocur i Wspólnicy, realizowany był we współpracy z ALK oraz UE w Katowicach. Jego wyniki opublikowane zostały w broszurze i są dostępne na stronie internetowej: <http://kocurpartners.com/wp-content/uploads/2016/06/Badanie-Arbitrazu-2016-pl.pdf>. Naukowym rezultatem projektu – poza dyskusją panelową – była publikacja pt. *Arbitraż handlowy w oczach użytkowników – wyniki badań bezpośrednich* (ADR. Arbitraż i Mediacja, 2017, Nr 1), przygotowana wraz z Jackiem Zrałkiem (WPiA US) oraz Jolantą Zrałek (UE Katowice). W artykule opisaliśmy wyniki przeprowadzonych badań ankietowych i pokusiliśmy się o kilka ogólniejszych wniosków dotyczących praktyki arbitrażu w Polsce. Wśród uzyskanych wyników najciekawsze wydają się te, które dotyczą pożądaney przez użytkowników arbitrażu postawy arbitrów w postępowaniu przed sądem arbitrażowym. Zgodnie z nimi arbiter powinien być bezstronny (co oczywiste), ale jednocześnie aktywny i to zarówno w zakresie zarządzania postępowaniem (np. powinien określać terminarz postępowania), jak i zmierzania do pełnego wyjaśnienia sprawy („inkwizycyjny styl”). Badania ujawniły również niepokojącą okoliczność. Mianowicie, zdaniem użytkowników, w obszarze zachowania przez arbitrów wymogu bezstronności stan praktyki arbitrażowej w Polsce nie zadawała, odbiegając od zasad przyjętych w teorii i preferowanych jako modelowe.

Za nowatorskie w polskiej doktrynie uważam publikacje dotyczące postępowań grupowych w arbitrażu (*Kilka refleksji w odniesieniu do możliwości rozwoju postępowań grupowych w arbitrażu w Polsce*, ADR. Arbitraż i Mediacja, 2014, Nr 1 oraz *Ameryki bitwa o pozwy zbiorowe w arbitrażu, czyli dramat w 7 aktach*, ADR. Arbitraż i Mediacja, 2013, Nr 4). Powstały one z doświadczeń zdobytych w trakcie pobytu badawczego na Uniwersytecie Columbia w Nowym Jorku (luty-lipiec 2013; finansowanego w ramach programu „Mobilność Plus” MNiSW). Arbitraż grupowy był zagadnieniem żywo dyskutowanym w Stanach Zjednoczonych i silnie rozwijał się tam w latach dwu-tysięcznych. Choć został on zablokowany orzeczeniami amerykańskiego Sądu Najwyższego z lat 2011-2013, doświadczenia amerykańskie były dla mnie inspiracją czy i w jakim zakresie możliwy jest rozwój arbitrażu grupowego w Polsce. Ewentualna akomodacja pozwów zbiorowych w arbitrażu wiąże się z licznymi trudnościami. Mogą być one trudne do przewyciężenia bez wyraźnej interwencji ustawodawcy. W dobie poszukiwań skutecznych metod ochrony praw konsumentów (por. unijna dyrektywa ADR i rozporządzenie ODR) warto jednak wziąć arbitraż grupowy pod rozwagę.

Z kolei w przygotowanej wspólnie z J. Zrałkiem publikacji pt. *Nieskuteczność przerwania biegu terminu przedawnienia w przypadku wniesienia pozwu przed niewłaściwe forum arbitrażowe lub państwowe* (Przegląd Sądowy, 2015, Nr 4) poruszyliśmy problem przerwania biegu przedawnienia czynnościami podejmowanymi w celu dochodzenia roszczeń. Naszym zdaniem, wniesienie pozwu przed sąd arbitrażowy powinno przerywać bieg terminu przedawnienia nawet jeżeli sąd ten okaże się niewłaściwy (np. z uwagi na nieważność zapisu). Wszczęcie postępowania arbitrażowego jest wystarczającą manifestacją zamiaru dochodzenia swych praw aby traktować je jako czynność przedsięwziętą przed sądem bezpośrednio w celu dochodzenia roszczeń zgodnie z 123 pkt. 1) k.c. Szeroko uzasadniając ten pogląd odwołujemy się do rozwiązań przyjętych w aktach prawa jednolitego, takich jak konwencja o przedawnieniu w międzynarodowej sprzedaży towarów z 14 czerwca 1974 r.¹⁰, Projektu Wspólnych Ram Odniesienia (DCFR)¹¹, Zasad Europejskiego Prawa Umów (Principles of European Contract Law)¹² oraz Reguł Międzynarodowych Umów Handlowych (UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts)¹³.

Wraz z J. Zrałkiem przygotowaliśmy również artykuł poświęcony zasadom ustalania jurysdykcji i właściwości miejscowej sądów w sprawach ze skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego i z wniosku o jego uznanie lub stwierdzenie wykonalności (*O potrzebie zmiany przepisów dotyczących jurysdykcji i właściwości sądów po zredukowaniu kontroli instancyjnej w sprawach arbitrażowych*, Przegląd Sądowy, 2016, Nr 7-8). Przeprowadzona w 2015 r. redukcja instancyjności kontroli wyroków arbitrażowych nie dotknęła bowiem tych zasad. Konieczne są w tym przedmiocie zmiany w ustawodawstwie. Po pierwsze, opieranie jurysdykcji krajowej wyłącznie na kryterium miejsca postępowania arbitrażowego jest niewystarczające. Należy zapewnić możliwość udzielenia przez polskie sądy powszechne wsparcia postępowaniu polubownemu, gdy miejsce postępowania arbitrażowego nie zostało jeszcze w sprawie wyznaczone. Po drugie, należy zrezygnować z kryterium sądu właściwego do rozpoznania sprawy w braku zapisu na sąd polubowny jako podstawy dla ustalenia właściwości miejscowej sądu. Głównym kryterium powinno być miejsce postępowania arbitrażowego.

W artykule pt. *Prawo właściwe dla skutków orzeczenia arbitrażowego* (E-Przegląd Arbitrażowy, 2014, Nr 6) poruszam pytanie jakiemu prawu powinna podlegać ocena skutków wyroku arbitrażowego: prawu państwa jego pochodzenia czy prawu państwa jego wykonania. Chodzi tu o skutki takie jak m.in. zakres powagi osądzonej czy też termin przedawnienia roszczeń stwierdzonych wyrokiem arbitrażowym. W publikacji szeroko uzasadniam stanowisko, zgodnie z którym właściwe w tym względzie powinno być prawo państwa, w którym ma miejsce wykonanie wyroku arbitrażowego.

Choć głównym obszarem mojego zainteresowania jest arbitraż handlowy, swoją uwagę poświęciłem także wybranej kwestii z zakresu arbitrażu inwestycyjnego, a mianowicie roli podmiotu określanego jako *amicus curiae* (przyjaciół sądu) w postępowaniach przed międzynarodowymi trybunałami arbitrażowymi powoływanymi na podstawie dwustronnych umów o ochronie inwestycji (BIT-ów). Od początku lat 2000-ych toczyła się wzmożona

¹⁰ Dz.U. 1997, Nr 45, poz. 282 ze zm.

¹¹ C. Von Bar, E. Clive, H. Schulte Nölke i inni (red.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, Munich, 2009.

¹² Zob. *Principles of European Contract Law*, red. O. Lando, H. Beale, The Hague, cz. I – 1996, cz. II – 1999, cz. III – 2002. Polskie tłumaczenie cz. I i II ukazało się w Kwartalniku Prawa Prywatnego, 2004, nr 3; tłumaczenie cz. III ukazało się Kwartalniku Prawa Prywatnego, 2006, nr 3.

¹³ Polskie tłumaczenie pierwotnej wersji Reguł z 1994 r. opubl. zostało w *Problemach Prawnych Handlu Zagranicznego*, 2000, vol. 19–20. Reguły UNIDROIT były dwukrotnie nowelizowane: w latach 2004 i 2010.

dyskusja na temat braku transparentności arbitrażu jako metody rozstrzygania sporów pomiędzy inwestorami i państwami. Jednym z istotnych czynników zwiększających tę transparentność jest w mojej ocenie udział w postępowaniu podmiotów trzecich (innych niż strony sporu) jako *amici curiae* (np. organizacji pozarządowych czy stowarzyszeń lokalnych społeczności). Publikacja pt. *Amicus Curiae in International Investment Arbitration: Can It Enhance the Transparency of Investment Dispute Resolution?* została przygotowana w języku angielskim i opublikowana w wiodącym periodyku arbitrażowym na świecie: *Journal of International Arbitration* (2012, Nr 2).

3. Harmonizacja prawa sprzedaży w Unii Europejskiej

W pracy naukowej po obronie doktoratu przedmiotem mojego zainteresowania stała się również problematyka harmonizacji prawa umów w Europie. Tematyka ta stanowi jedno z najżywiej dyskutowanych zagadnień z zakresu prawa prywatnego ostatnich dwóch dekad. Zbliżanie prawa prywatnego państw członkowskich UE utrudniają liczne uwarunkowania o charakterze politycznym, ekonomicznym i społecznym, oraz przywiązanie do własnej tradycji prawnej. Głoszona przez niektórych idea „europejskiego kodeksu cywilnego” została odrzucona. W latach 2010-2011 silne poparcie zdobyła natomiast koncepcja tzw. instrumentu opcjonalnego, czyli zespołu norm prawa umów, który strony mogłyby wybrać jako prawo właściwe dla wiążącego ich stosunku umownego (opt-in). W pierwszej kolejności zdecydowano przestawić projekt poświęcony umowie sprzedaży (tzw. *Common European Sales Law – „CESL”*)¹⁴. Jednocześnie planowano połączyć ideę instrumentu opcjonalnego z potrzebą zapewnienia jednolitych reguł ochrony konsumenta. Z instrumentu tego korzystać mieli przedsiębiorcy prowadzący transgraniczną działalność handlową w Unii. Dziś wiemy, że projekt zakończył się niepowodzeniem. W 2013 r. procedura legislacyjna zmierzająca do przyjęcia CESL została wstrzymana.

Propozycja instrumentu opcjonalnego wiązała się licznymi trudnościami natury materialnoprawnej i kolizyjnej, jak również na płaszczyźnie procesu, kompetencji i strategicznych aspektów legislacji. W dwuczęściowym artykule pt. *Nowy etap harmonizacji prawa umów w UE*, (*Europejski Przegląd Sądowy*, 2012, Nr 6 oraz Nr 8) wraz z J. Bełdowskim podjęliśmy się szerokiej analizy tej problematyki. Poruszyliśmy m. in. kontrowersyjną kwestię kompetencji UE do ujednoczenia prawa prywatnego w państwach członkowskich. Jednak przede wszystkim podjęliśmy próbę określenia optymalnego – pod kątem przedmiotowym i podmiotowym - zakresu europejskiego instrumentu prawa umów, tak aby projekt ten był możliwy do realizacji i miał szanse być skuteczny. W konkluzji rozważań rekomendowaliśmy rozdzielenie zagadnień ochrony konsumenta od ogólnego prawa umów. Te pierwsze powinny się znaleźć w dyrektywach. Te drugie zaś w instrumencie opcjonalnym. Skoro bowiem CESL miał znajdować zastosowanie tylko w razie jego wyboru przez strony (mechanizm opt-in) to trudno podejrzewać aby przedsiębiorcy, chcieli godzić się na wybór instrumentu zapewniającego silną ochronę konsumenta. Wątki te kontynuowałem w anglojęzycznym artykule pt. *Perspectives for the European Optional Instrument Regarding Common Law of Contracts*, opublikowanej w pracy zbiorowej będącej pokłosiem konferencji *Dny práva 2011 – Days of Law 2011: Civil Law on the Cross-roads*. Krytycznej analizie poddałem cele Komisji Europejskiej, jakie realizować miał proponowany przez nią instrument. Komisja bowiem z jednej strony zmierzała do celów makroekonomicznych, takich likwidacja barier w handlu na rynku wewnętrznym, czy nawet zwalczanie skutków

¹⁴ Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie wspólnych europejskich przepisów dotyczących sprzedaży, KOM/2011/0635 wersja ostateczna - 2011/0284 (COD).

kryzysu finansowego w Europie, z drugiej pragnęła zapewnić wysoki poziom ochrony konsumenta, a z trzeciej jeszcze – ustanowić wspólne, ogólne prawo umów znajdujące zastosowanie w obrocie profesjonalnym i konsumenckim. Ten brak jasności co do zamierzonych celów ciążył nad wysiłkami harmonizacyjnymi w obszarze prawa umów i stał się, w mojej ocenie, jedną z przyczyn ostatecznej porażki projektu.

W swych publikacjach podejmowałem również kolizyjnoprawne problemy powstające w związku z projektem CESL. Komisja Europejska podnosiła, że jej projekt wspólnych przepisów prawa sprzedaży stanowi „2-gi reżim” przepisów dotyczących umowy sprzedaży w obrębie krajowych porządków prawnych państw członkowskich UE. Pozostawało to w opozycji do wcześniejszych analiz ekspertów, którzy uznawali, że instrument opcjonalny będzie stanowił 28 reżim prawny obok 27-miu porządków prawnych państw członkowskich. W artykule pt. *Porozumienie stron w przedmiocie wyboru wspólnych europejskich przepisów dotyczących sprzedaży* (Europejski Przegląd Sądowy, 2013, Nr 2) pokazuję, że natury projektowanego instrumentu nie się zredukować do wyłącznie jednego z tych wariantów. Projekt wspólnych, europejskich przepisów prawa sprzedaży stanowił raczej swoisty (*sui generis*) instrument, wykazujący cechy zarówno 2-giego, jak i 28-ego reżimu. Wybór instrumentu opcjonalnego wykazywałby zaś duże podobieństwa do wyboru kolizyjnoprawnego w kształcie znanym z prawa prywatnego międzynarodowego.

Z kolei w artykule pt. *Projekt rozporządzenia w sprawie wspólnych europejskich przepisów prawa sprzedaży a krajowe przepisy imperatywne* (opublikowanym w pracy zbiorowej pod red. J. Poczobuta pt. *Współczesne wyzwania prawa prywatnego międzynarodowego*, Warszawa 2013) przedmiotem mojego zainteresowania stała się relacja pomiędzy instrumentem opcjonalnym a krajowymi przepisami imperatywnymi. Wybór CESL w założeniu miał wyłączać działanie przepisów krajowych państw członkowskich. Z pewnością powinno to dotyczyć przepisów *iuris cogentis* prawa cywilnego, w tym także przepisów, chroniących konsumenta, których nie można wyłączyć w drodze umowy państwa jego miejsca zwykłego pobytu, na które konsument może się powołać zgodnie art. 6 ust. 2 rozporządzenia Rzym I¹⁵. Wątpliwości budzi natomiast relacja CESL do przepisów wymuszających swoje zastosowanie w rozumieniu art. 9 rozporządzenia Rzym I. Choć płaszczyzna tego konfliktu jest różna w zależności od tego czy instrumentowi opcjonalnemu nadajemy charakter 28-ego czy 2-ego reżimu, w obydwu wypadkach wybór CESL nie wyklucza, w mojej ocenie, możliwości zastosowania przepisów wyrażających ważne interesy publiczne państw członkowskich. Prawo unijne powinno jednak ustanawiać przesłanki konkretyzujące i ograniczające to stosowanie.

Problematyce harmonizacji prawa umów w Europie poświęciłem także mniej znaczące publikacje, w tym syntetyczny rozdział pt. *Instrument opcjonalny. Wspólne europejskie prawo sprzedaży*, opublikowany w tomie 9 *Systemu Prawa Handlowego* (red. W. Popiołek, Warszawa 2013) oraz prace o charakterze obszernych sprawozdań z konferencji (obejmujące również komentarz do problemów poruszanych na konferencjach): *O kierunkach rozwoju wspólnego prawa umów w Europie (Sprawozdanie z konferencji. Katowice, 23-24 IX 2010)*, Państwo i Prawo, 2012, Nr 6; *Sprawozdanie z konferencji „European Contract Law – Unlocking the Internal Market Potential for Growth*, Europejski Przegląd Sądowy, 2012, Nr 3 oraz *Recent Developments in European Private Law: The Influence of European Consumer Law on National Legal Systems*, European Review of Private Law, 2011, vol. 19.

¹⁵ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 593/2008 z 17.6.2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) (Dz.Urz. UE L Nr 177, s. 6).

4. Konwencja wiedeńska o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów

Konwencja wiedeńska o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów z 1980 r.¹⁶ (CISG) pojawiała się w różnych obszarach mojej pracy zawodowej. Od kilkunastu lat opiekuję się studentami biorącymi udział w jednym z najbardziej prestiżowych konkursów prawniczych na świecie - *Willem C. Vis International Commercial Arbitration Moot* w Wiedniu (problematyka konkursu dotyczy CISG). Ponadto, począwszy od roku 2009 r. pełnię funkcję krajowego korespondenta prowadzonej przez UNCITRAL bazy danych CLOUT. W ramach tej funkcji przygotowuję (często we współpracy z innymi osobami) abstrakty polskich orzeczeń dotyczących CISG.

Konwencji poświęciłem trzy publikacje. Z okazji 35-lecia CISG przygotowałem obszerny raport na temat stosowania Konwencji w Polsce. Został on przedstawiony na konferencji organizowanej przez UNCITRAL w Zagrzebiu i opublikowany w pracy zbiorowej pt. *35 Years of CISG – Present Experiences and Future Challenges* (red. H. Sikirić, T. Jakšić, A. Bilić (Zagreb 2017)). W raporcie przedstawiam praktykę stosowania Konwencji w Polsce przez przedsiębiorców a także dokonuję przeglądu najważniejszych orzeczeń polskich sądów z zakresu CISG.

W moich badaniach zająłem się także szczegółowym problemem z zakresu Konwencji – inkorporacją wzorców umownych w międzynarodowej umowie sprzedaży towarów podlegającej CISG. Choć Konwencja kwestii tej nie reguluje wyraźnie, nie ma wątpliwości, że zastosowanie znajdują tu ogólne przepisy dotyczące zawierania umów. Rozstrzygnięcie o skutecznej inkorporacji wzorca na podstawie ogólnego modelu oferty i akceptacji rodzi jednak określone trudności, którym poświęcam artykuł pt. *Inkorporacja wzorców umownych w konwencji wiedeńskiej o umowach międzynarodowej sprzedaży towarów* (opublikowany w: *Rozprawy z prawa prywatnego. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Wojciechowi Popiołkowi*, Red. M. Pazdan, M. Jagielska, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar, Warszawa 2017). Artykuł stanowi pierwsze w Polsce opracowanie tego zagadnienia. Wskazuję w nim, że także w Polsce należy zaakceptować regułę, zgodnie z którą inkorporacja wzorca umownego zależy od dwóch przesłanek. Po pierwsze, w umowie lub w ofercie musi znaleźć się powołanie na wzorzec umowny. Po drugie, wzorzec umowny musi zostać przesłany lub w inny sposób udostępniony adresatowi. Od reguły tej zachodzą jednak wyjątki, na które wskazuję w artykule.

Zagadnieniu inkorporacji wzorców umownych poświęciłem także obszerny (ok. 40 stron) anglojęzyczny artykuł pt. *Inclusion of Standard Terms in Electronic Form under the CISG* (opublikowany w pracy zbiorowej pod red. I. Schwenzer i L. Spagnolo pt. *The Electronic CISG. 7th MAA Schlechtriem CISG Conference*, The Hague 2017). Skupiam się w nim na problematyce inkorporacji wzorca udostępnianego w formie elektronicznej, w umowach zawieranych za pomocą nowoczesnych środków komunikacji, zwłaszcza za pomocą sieci Internet. Sporne jest w szczególności czy bardzo częsta praktyka udostępnienia wzorca na stronie internetowej oferenta jest wystarczająca. Po przeprowadzeniu analizy porównawczej, uwzględniającej także orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej na tle rozporządzenia Bruksela I oraz amerykańskie na tle Uniform Commercial Code, dochodzę do wniosków, które można określić jako umiarkowanie konserwatywne. Choć wiele zależy tu od indywidualnych okoliczności (m.in. czy umowa jest zawierana online czy offline), moim zdaniem należy się jednak upewnić, że adresat ma łatwość w

¹⁶ Dz.U. z 1997 r. Nr 45, poz. 286.

zlokalizowaniu wzorca na stronie oferenta i możliwość zapoznania się z nim, a także jego utrwalenia na przyszłość. Udostępnienie wzorca na stronie Internetowej oferenta nie zawsze będzie zatem wystarczające dla jego skutecznego włączenia do umowy.

5. Mediacja transgraniczna

W badaniach podejmowałem również problemy prawne powstające w związku z mediacjami transgranicznymi. W latach 2011-2013 uczestniczyłem w projekcie badawczym *Removing obstacles to access to (e)Justice through mediation in Europe* kierowanym przez naukowców z Uniwersytetu w Walencji i finansowanym ze środków unijnych. W ramach projektu przygotowałem raport na temat polskich przepisów i praktyki orzeczniczej. Ukazał się on w pracy zbiorowej pt. *Civil and Commercial Mediation in Europe, Vol. II. Cross-Border Mediation* (red. C. Esplugues Mota, Cambridge 2014). Poruszam w nim rozległy zakres zagadnień, począwszy od implementacji dyrektywy 2008/52/WE¹⁷, poprzez zagadnienia prawa właściwego dla klauzuli mediacyjnej i ugody zawieranej w procesie mediacji, a także kwestie poszukiwania przepisów miarodajnych do oceny obowiązków i uprawnień mediatora (np. jego wynagrodzenia), aż po wykonywanie ugód zawartych w postępowaniu mediacyjnym w innym państwie.

Wątki te podejmuję również w artykule pt. *Kolizyjnoprawne zagadnienia mediacji transgranicznych* opublikowanej pod. red. M. Margońskiego i M. Krzymuskiego w pracy pt. *Znad granicy ponad granicami. Księga Dedykowana Profesorowi Dieterowi Martiny* (Warszawa 2014). Polska doktryna dotycząca mediacji krajowych jest bogata, jednak w nikłym stopniu poruszano zagadnienia kolizyjnoprawne. Artykuł wypełnia tę lukę. Postuluję w nim wprowadzenie do kodeksu postępowania cywilnego przepisów określających jurysdykcję sądów polskich w sprawach z zakresu mediacji oraz wyznaczających zakres zastosowania polskiego prawa mediacyjnego. Za wzór mogłyby posłużyć przepisy art. 1154 i 1156 k.p.c. dotyczące arbitrażu.

6. Korupcja w handlu międzynarodowym

Korupcja nie stanowi wyłącznie przedmiotu regulacji prawa karnego. Interesujące jest pytanie o cywilnoprawne skutki względem umów, które przez korupcję w jakiś sposób są dotknięte. Szczególnie interesująco kształtuje się ta kwestia w obrocie międzynarodowym, w zetknięciu z ustawodawstwami i kulturami prawnymi, różnie postrzegającymi problem korupcji. Wspólnie z M. Pazdanem przygotowaliśmy krajowy raport na Kongres Prawa Porównawczego dotyczący tych zagadnień (Wiedeń, 2014 r.): *Civil Law Forfeiture as Means to Restrict the Application of the In Pari Delicto-Principle and Other Private Law Consequences of Corruption Under Polish Law*, (w: *The Impact of Corruption on International Commercial Contracts*, red. O. Meyer, Szwajcaria 2015; opublikowany w pierwotnej wersji pt. *The Effects of Corruption in International Commercial Contracts: Polish Report for IACL Congress 2014* w: B. Lewaszkiewicz-Petrykowska (red.), *Rapports polonais. XIX Congrès International de droit comparé. XIX International Congress of Comparative Law*, Łódź 2014). Raport koncentruje się na perspektywie polskiego prawa cywilnego. Powinien być on interesujący także dla polskiego czytelnika ponieważ

¹⁷ Dyrektywa 2008/52/WE w sprawie niektórych aspektów mediacji w sprawach cywilnych i handlowych, Dz.Urz. UE L 136, 24.5.2008, s. 3.

problematyka cywilnoprawnych skutków korupcji nie była dotąd przedmiotem bliższego zainteresowania doktryny w naszym kraju.

Z kolei w publikacji pt. *Korupcja w arbitrażu międzynarodowym: zdatność arbitrażowa sporu i prawo właściwe* (w: *Prawo prywatne i arbitraż. Księga jubileuszowa dedykowana doktorowi Maciejowi Tomaszewskiemu*, red. J. Poczobut, A.W. Wiśniewski, Warszawa 2016) podejmuję inny aspekt problematyki. Spory na tle umów o charakterze korupcyjnym (np. umowy konsultingowej, której wykonanie de facto polega na przekupieniu urzędnika) trafiają często do sądów arbitrażowych. Powstaje wtedy pytanie o właściwość sądu arbitrażowego (a ściślej o zdatność arbitrażową sporu). Współcześnie przyjmuje się, że sąd arbitrażowy nie traci swej właściwości tylko z tego powodu, że jedna ze stron zarzuca nieważność umowy spowodowaną naruszeniem przepisów antykorupcyjnych prawa karnego. Powstaje tu jednak wiele praktycznych problemów. W kontekście międzynarodowym, pierwszy z nich dotyczy poszukiwania miarodajnych standardów antykorupcyjnych.

7. Kolizyjne prawo zobowiązań

Kolejnym obszarem moich zainteresowań naukowych kontynuowanym po doktoracie są kolizyjnoprawne zagadnienia dotyczące zobowiązań umownych i pozaumownych. Za ważny dla praktyki uważam *Komentarz do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I)* przygotowany wspólnie z Ł. Żarnowcem, M.A. Zachariasiewicz, M. Kropką i M. Jagielską (LEX/el. 2013)¹⁸. W sposób syntetyczny, ale jednocześnie kompleksowy, omawia on normy kolizyjne wyrażone w rozporządzeniu Rzym I stosowane w Polsce od 2008 r.

Uwagę poświęcałem także wybranym szczegółowym zagadnieniom z obszaru kolizyjnego prawa zobowiązań. Jednym z nich było delegowanie pracowników do innego państwa członkowskiego w ramach świadczenia usług. W opublikowanym w *Systemie Prawa Prywatnego (Tom 20B. Prawo prywatne międzynarodowe)* rozdziale pt. *Delegowanie pracowników do innego państwa członkowskiego w ramach świadczenia usług* (Warszawa 2014) analizuję kolizyjnoprawne aspekty tego zagadnienia. Centralne znaczenie ma tu dyrektywa 96/71/WE¹⁹, określająca warunki zatrudnienia, których przestrzegania państwo goszczące może wymagać od przedsiębiorcy, kierującego swoich pracowników do pracy w innym państwie członkowskim Unii. Konkretyzuje i ogranicza w ten sposób możliwości powoływania się na własne przepisy prawa pracy, z powołaniem na ich wymuszający charakter.

Z kolei w artykule *Prawo właściwe dla roszczenia o uznanie umowy za bezskuteczną - skarga pauliańska w prawie prywatnym międzynarodowym* przygotowanym wspólnie z W. Popiołkiem (*Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego*, 2012, vol. 11) dokonujemy szerokiej analizy prawnoporównawczej metod poszukiwania prawa właściwego dla tego szczególnego instrumentu ochrony wierzycieli w razie niewypłacalności dłużnika. Przeprowadzone rozważania prowadzą nas do konkluzji, że nie jest uzasadnione poddanie skargi pauliańskiej pod właściwość wyłącznie jednego prawa. Zważając na konieczność wyważenia interesów wierzyciela i osoby trzeciej (która nabyła od dłużnika składnik majątku), postulujemy kolizyjnoprawne rozszczepienie instytucji skargi pauliańskiej i

¹⁸ Przy czym mój udział w komentarzu (licząc liczbę słów) wynosił około 44%.

¹⁹ Dyrektywa 96/71/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 grudnia 1996 r. dotycząca delegowania pracowników w ramach świadczenia usług, Dz.U. L 18 z 21.1.1997, s. 1.

poddanie poszczególnych jej elementów (przesłanek i skutków) dwóm systemom prawnym, tj. z jednej strony prawu właściwemu dla chronionej wierzytelności, a z drugiej – prawu właściwemu dla czynności atakowanej.

Wreszcie, we współpracy z grupą autorów (M. Pazdan, M. Świerczyński, M. Jagielska, Ł. Żarnowiec, W. Kurowski, M.A. Zachariasiewicz) brałem udział w przygotowaniu odpowiedzi na pytania Komisji Europejskiej dotyczące postulowanych zmian w rozporządzeniu Rzym II²⁰. Zaowocowało to publikacją pt. *W odpowiedzi na ankietę skierowaną do państw członkowskich Unii, dotyczącą stosowania Rozporządzenia nr 864/2007 o prawie właściwym dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II)* (Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego, 2013, vol. 12).

8. Trusty (kontynuacja doktorskiego tematu)

Doktorat mój dotyczył angloamerykańskiej instytucji trustu (zob. niżej). Choć po obronie rozprawy zasadnicze zainteresowania naukowe skierowałem w innych kierunkach, tematyka trustów nadal była obecna w mojej pracy. W szczególności przygotowałem do druku monografię opartą na pracy doktorskiej pt. *Trust i inne stosunki powiernicze w prawie porównawczym i prawie prywatnym międzynarodowym*. Od czasu obrony rozprawy doktorskiej konieczne stało się uwzględnienie istotnych zmian normatywnych w prawie kolizyjnym: przyjęcie nowej ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym w 2011 r. oraz rozporządzenia spadkowego w 2012 r.²¹ Uwzględniając te zmiany, po wprowadzeniu innych jeszcze zmian i poprawek, praca ukazała się ostatecznie nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego w 2016 r. Jest to pierwsza i jedyna jak dotąd monografia poświęcona problematyce kolizyjnoprawnej trustów.

Temat trustów podejmowałem po doktoracie także w innych publikacjach. Opracowałem rozdział poświęconemu temu zagadnieniu w *Systemie Prawa Prywatnego* pod red. M. Pazdana (Tom 20C, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2015), *Systemie Prawa Handlowego* pod red. W. Popiołka (Tom 9, *Międzynarodowe Prawo Handlowe*, Warszawa 2013) jak również w komentarzu pod red. M. Pazdana: *Prawo prywatne międzynarodowe. Komentarz* (Warszawa 2018). Zająłem się także problematyką jurysdykcji krajowej polskich sądów w sprawach dotyczących trustów. W artykule pt. *Jurysdykcja krajowa w sprawach z zakresu trustów na podstawie rozporządzenia Bruksela I bis* (opublikowanym w: *Ius est a iustitia appellatum. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Tadeuszowi Wiśniewskiemu*, red. M. Tomalak, Warszawa 2017) zmagam się z pytaniem w jaki sposób stosować należy przepisy jurysdykcyjne rozporządzenia Bruksela I bis w razie zetknięcia się polskiego sądu z instrumentem takim jak trust, który nie jest znany polskiemu prawu. Polska praktyka sądowicza musiała już radzić sobie z tego typu trudnościami, a doktryna nie poświęcała im jak dotąd zbyt wiele uwagi.

9. Pozostałe publikacje

²⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 864/2007 z 11.7.2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych (Rzym II) (Dz.Urz. UE L Nr 199, s. 40).

²¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego, Dz.Urz. UE L 201 z 27.7.2012, s. 107.

Wśród pozostałych publikacji należy wskazać na udział w komentarzach do Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską (2010), a następnie do Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej pod. red. J. Łacny, D. Kornobis-Romanowskiej i A. Wróbla (2012). Polegał on na opracowaniu komentarza do art. art. 238-240 i 288(1) TWE oraz odpowiadających im art. 272-274, 340(1) TFUE. Przepisy te dotyczą problematyki sporów pomiędzy Unią Europejską i podmiotami prawa prywatnego. Poświęcone są one jurysdykcji sądów w odniesieniu do umów zawartych przez UE oraz prawu właściwemu dla odpowiedzialności kontraktowej Unii. Spory tego typu mogą być rozstrzygane przez sądy krajowe (art. 240 TWE, art. 274 TFUE) lub przez Trybunał Sprawiedliwości jeżeli w umowie dokonano poddania sporów pod jego rozstrzygnięcie (tzw. klauzula arbitrażowa; art. 238 TWE, art. 272 TFUE). Zachodzi także konieczność ustalenia prawa właściwego dla umowy, która jest podstawą ewentualnej odpowiedzialności kontraktowej Unii (art. 288 ust. 1 TWE, art. 340 ust. 1 TFUE). Problematyka ta wiąże się ze specyficznymi trudnościami, przede wszystkim z uwagi fakt, iż znajduje się ona na granicy pomiędzy prawem publicznym i prawem prywatnym. Typowe prywatnoprawne instrumentarium („klauzula arbitrażowa”, wybór prawa) stosuje się tu do rozstrzygania sporów dotyczących umów o różnym charakterze: prywatnoprawnym, publicznoprawnym lub też mieszanym. Tematykę tą podjąłem jeszcze w publikacjach przygotowanych przed obroną doktoratu (zob. niżej). Publikacje w tym obszarze miały charakter pionierski w polskiej doktrynie.

Rezultatem współpracy z badaczami z Uniwersytetu w Walencji jest przygotowany wspólnie z W. Popiołkiem raport krajowy na temat zasad stosowania prawa obcego w Polsce (opublikowany w pracy zbiorowej pt. *Application of foreign law*, red. C. Esplugues, J.L. Iglesias, G. Palao Moreno, Monachium 2011). Przedstawiamy w nim zasady, stanowisko doktryny i praktykę orzeczniczą polskich sądów dotyczących tego zagadnienia. Poza kwestiami teoretycznymi (np. charakter prawa obcego, obowiązywanie zasady *iura novit curia*), powstaje tu wiele problemów praktycznych (np. środki ustalania treści prawa obcego, możliwość oparcia środków zaskarżenia na naruszeniach prawa obcego czy wadliwego ustalenia jego treści). Praca powstała w związku z projektem badawczym, którego przedmiotem było zebranie danych prawnoporównawczych pod założenia dla ewentualnej harmonizacji zasad stosowania prawa obcego w Unii Europejskiej.

10. Edukacja prawnicza

W moim dorobku publikacyjnym znajdują się również prace mające charakter pomocy edukacyjnych dla studentów prawa. Wraz z Ł. Żarnowcem i M. Świerczyńskim opracowaliśmy dwie publikacje z zakresu prawa prywatnego międzynarodowego. Pierwsza to testy do tego przedmiotu (*Prawo prywatne międzynarodowe: Testy*, Warszawa 2010), przeznaczone przede wszystkim do własnej pracy studentów i stanowiące w założeniu uzupełnienie podręcznika autorstwa M. Pazdana. Druga natomiast, to schematy przedstawiające w przystępny, graficzny sposób najważniejsze elementy, podziały i reguły prawa prywatnego międzynarodowego (*Prawo prywatne międzynarodowe ze schematami*, Warszawa 2011).

Jak wspomniano już wyżej przez lata zdobywałem doświadczenia dydaktyczne jako opiekun studentów uczestniczących w konkursie arbitrażowym *Willem C. Vis International Commercial Arbitration Moot* w Wiedniu. Dzielę się nimi w publikacji, opisując metodologię i sposoby działania właściwe przygotowaniom do konkursów typu moot court (*Metodologia przygotowania do konkursów dotyczących symulacji postępowań na przykładzie Willem C. Vis International Commercial Arbitration Moot Court Competition w Wiedniu (+przykładowy*

scenariusz konkursowego moot courtu), w: Namysłowska-Gabrysiak B. (red.), *Studencka Poradnia Prawa - Podręcznik dla opiekunów*, Warszawa 2009).

VI. Działalność naukowo-badawcza do chwili uzyskania stopnia doktora

1. Trusty

Już na studiach prawniczych, gdy po raz pierwszy zetknąłem się z instytucją angloamerykańskiego trustu, moje zainteresowanie wzbudziło pytanie: jak postąpić w przypadku zetknięcia się polskiego sądu lub innego organu z tego typu nieznaną w naszym kraju instytucją prawną. Stało się ono przyczynkiem do przygotowania pierwszej publikacji o charakterze naukowym pt. *Trust w praktyce polskich sądów i notariatu*, Rejent, 2004, Nr 3-4. Zagadnienie to okazało się na tyle szerokie, trudne i niezgłębione w polskiej doktrynie, że przyjąłem je za temat pracy doktorskiej. Moja działalność badawcza w toku studiów doktoranckich na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach koncentrowała się w konsekwencji wokół problematyki porównawczej i kolizyjnej trustów. Poza pracą doktorską zaowocowało to artykułami w czasopiśmie naukowych i pracach zbiorowych, w których poruszałem szczegółowe problemy z zakresu tej problematyki (*Ustanowienie trustu w testamencie lub za pomocą innej czynności prawnej mortis causa pod rządami polskiego prawa spadkowego*, Rejent, 2009, Nr 2; *Konwencja rzymska a trusty*, Europejski Przegląd Sądowy, 2009, Nr 4; *Trust i inne stosunki powiernicze – potrzeba zmian w polskim prawie prywatnym?*, w: Pazdan M., Popiołek W., Rott-Pietrzyk E., Szpunar M. (red.), *Europeizacja prawa prywatnego - księga pam. z konferencji „II Ogólnopolski Zjazd Cywilistów*, Warszawa 2008).

2. Arbitraż handlowy

Jak już wspomniano, jeszcze przed obroną doktoratu działalność naukową związałem z zagadnieniami arbitrażu handlowego, zwłaszcza w jego międzynarodowym wymiarze. Szczególnym problemem na jakim skupiłem swoją uwagę była zasada autonomicznego charakteru klauzuli arbitrażowej. Zasada ta oznacza prawną samodzielność klauzuli, co ma wiele praktycznych konsekwencji. Artykuł pt. *Autonomiczny charakter klauzuli arbitrażowej w międzynarodowym arbitrażu handlowym* (Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego, 2007, vol. 1) był pierwszym kompleksowym i pogłębionym opracowaniem tego zagadnienia w polskiej doktrynie. Do dziś pozostaje on punktem odniesienia dla literatury przedmiotu dotyczącej kwestii niezależności klauzuli arbitrażowej. Podjęte wątki kontynuowałem (rozwijając niektóre z nich) w krótszym tekście *Zasada niezależności klauzuli arbitrażowej – czy rzeczywiście podlega ograniczeniom?* (Monitor Prawniczy, 2009, Nr 1). W okresie przed obroną doktoratu przedmiotem mojego zainteresowania była także kontrowersyjna doktryna i praktyka sądów polubownych tzw. rozszerzenia zakresu podmiotowego związania klauzulą arbitrażową (*extension of arbitration agreement*). Zagadnieniu poświęciłem artykuł pt. *Czy umowa arbitrażowa rozciąga się na podmioty powiązane ze spółką będącą stroną tej umowy?* (ADR. Arbitraż I Mediacja, 2009, Nr 2), przygotowany wspólnie z J. Zrałkiem.

3. Pozostałe publikacje

Publikacje przed obroną doktoratu poświęcałem również innym zagadnieniom z zakresu szeroko rozumianego prawa obrotu międzynarodowego. Trzy z nich dotyczyły

wspomnianej już wcześniej problematyki jurysdykcji i prawa właściwego dla sporów Unii Europejskiej z podmiotami prawa prywatnego (*Sposoby poszukiwania prawa właściwego dla umów zawieranych przez Wspólnotę Europejską z podmiotami prywatnymi*, Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego, 2008, vol. 2; *Brak związania klauzulą arbitrażową z art. 238 TWE wspólników spółki będącej stroną umowy zawierającej tę Klauzulę - glosa do postanowienia Sądu Pierwszej Instancji z 15.02.2006 r. w sprawie T-448/04 Komisja przeciwko TRENDS, Kontratos, Tillis i in.*, Europejski Przegląd Sądowy, 2007, Nr 4; *Właściwość Trybunału Sprawiedliwości i Sądu Pierwszej Instancji w sprawach dotyczących umów zawieranych przez Wspólnotę Europejską z podmiotami prywatnymi*, Europejski Przegląd Sądowy 2006, Nr 9).

Także w okresie przed doktoratem zainteresowałem się kolizyjnoprawną problematyką delegowania pracowników do innego państwa członkowskiego. Zaowocowało to opracowaną wspólnie z M. Szpunarem obszerną glosą: *Swoboda przedsiębiorczości i swoboda świadczenia usług a działania związków zawodowych – glosa do wyroku ETS z 18.12.2007 r. w sprawie C-341/05 Laval un Partneri Ltd przeciwko Svenska Byggnadsarbetareförbundet i inni oraz do wyroku z 11.12.2007 r.* (Europejski Przegląd Sądowy, 2008, Nr 7). Z kolei wspólnie z Ł. Żarnowcem przygotowałem glosy do orzeczeń polskich sądów, dotyczące problemu dorozumianego wyboru prawa i właściwości prawa dla umów międzynarodowego sprzedaży towarów (*Prawo właściwe dla międzynarodowej sprzedaży towarów oraz dla przedawnienia (uwagi na tle wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 24 stycznia 2006 r., I ACa 795/05)*, Przegląd Sądowy, 2009, Nr 2; *Dorozumiany wybór prawa - glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 8 stycznia 2003 r., II CKN 1077/00, niepubl.*, Problemy Prawa Prywatnego Międzynarodowego, 2007, vol. 1).

Przygotowałem także glosę do orzeczenia Sądu Najwyższego dotyczącego klasycznego zagadnienia materialnego prawa cywilnego – braku świadomości i swobody (*Glosa do orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2006 r., IV CSK 7/05, Rejent*, 2008, Nr 12).

VII. Plany i zamierzenia naukowe

Plany naukowe na przyszłość wiąże w dużej mierze z kierunkami dotychczas prowadzonych badań. Dotyczą one problemów obrotu prywatnoprawnego z zagranicą, tj. międzynarodowego arbitrażu, ochrony porządku publicznego i interesów publicznych przed sądem polubownym i w zetknięciu z obym prawem lub orzeczeniem. W szczególności planuję pogłębić niektóre z kwestii poruszonych w monografii habilitacyjnej. Jednym z takich wątków jest kwestia porównania zakresu i intensywności kontroli orzeczeń sądów powszechnych państw członkowskich UE i orzeczeń arbitrażowych pod kątem przestrzegania podstawowych zasad europejskiego porządku publicznego.

Chciałbym także powrócić do powiązanego z tym tematu badanego przeze mnie w trakcie stażu na Columbia University School of Law, gdzie realizowałem projekt pt. *Vindicating Public Interest in International Commercial Arbitration*. Choć pobyt ten zaowocował publikacjami (zob. wyżej) to pozostawił we mnie niedosyt. W szczególności chciałbym powrócić do pytania o przesłanki, od spełnienia których zależy stosowanie przez międzynarodowy sąd arbitrażowy przepisów imperatywnych wyrażających istotne interesy państw, zasługujące na ochronę.

W dziedzinie arbitrażu handlowego planuję również, wraz z kancelarią Kocur i Wspólnicy, przeprowadzenie badania ankietowego na temat praktyk dotyczących proceduralnych aspektów postępowania arbitrażowego. Badanie będzie koncentrowało się na technikach zarządzania postępowaniem arbitrażowym. Ten praktyczny aspekt jest często niedoceniany ze szkodą dla efektywności arbitrażu jako metody rozstrzygnięcia sporów.

W najbliższej przyszłości chciałbym też przygotować do publikacji referaty wygłoszone w ostatnim czasie na konferencjach naukowych (w tych przypadkach, w których jeszcze to nie nastąpiło). Obejmuje to publikacje, które poświęcone będą zagadnieniom takim jak: uznawanie i wykonywanie orzeczeń stwierdzających naruszenie dobra osobistego czci (pomówienie) w relacji USA – Europa i vice versa, wpływ Brexitu w obszarze prawa prywatnego międzynarodowego, zdatności arbitrażowej publicznoprawnych regulacji, z którymi do czynienia mogą mieć sądy polubowne (np. prawa konkurencji), oraz transkrypcji aktów urodzenia dzieci przysposobionych za granicą.

Wreszcie, niejako na uboczu głównych nurtów moich badań, planuję podjąć zagadnienie publikacji oznaczeń (nazw, nazwisk) stron w wyrokach zapadających w sprawach cywilnych. Jak wiadomo, w polskiej tradycji prawniczej są one anonimizowane. W moim przekonaniu praktyka ta jest nieuzasadniona. Sądzę, że rola sądów jako podmiotów rozstrzygających spory i demokratyczne państwo prawne w ogóle zyskałyby na wzmocnieniu transparentności, polegającym na publikacji oznaczeń stron w wyrokach sądów cywilnych i gospodarczych.

Katowice, dnia 8 czerwca 2018 roku

/Maciej de Abgaro Zachariasiewicz/